

Grundlag for rektor Ralf Hemmingsens tale ved Københavns Universitets årsfest, den 15. november 2013.

Deres majestæt
minister
bestyrelse
studerende
kolleger
mine damer og herrer

Lad mig begynde med en historie fra 1913.

Kunstakademiet i Wien har kasseret en 23-årig maler.

Han frister en skyggetilværelse på ”Mændenes hjem”

og maler fidus-kunst på samleband – Stephansdom og Ringstrasse om og om igen.

Det er da pænt, synes han selv.

Navnet er Adolf Hitler.

Samme år ankommer den 34-årige georgier Josef Dsjugasjvili til Wien.

Han rejser ”undercover”, under det falske navn Stavros Papadopoulos.

Han er nemlig revolutionær og opholder derfor sig mest indendørs på en dækadresse i den kejserlige by.

Først mange år senere kasserer han både Papadopoulos og Dsjugasjvili og kalder sig Josef Stalin.

I den officielle historie-skrivning har de to aldrig mødt hinanden.

Men vi ved, at de begge yndede at gå ture i parken ved Schönbrunn

– slottet, hvorfra Kaiser Franz Josef endnu i 1913 holdt sammen på sit Østrig-ungarske dobbeltimperium.

Så måske skete det en dag, at de to kommende diktatorer passerede hinanden i parken og løftede på hatten til hilsen.

Denne gisning om et tavst møde – for mere er det ikke - har jeg fra den tyske forfatter Florian Illies, og hans inspirerende bog, ”1913”.

At Hitler og Stalins biografier krydser spor er da en spøjs
– men ikke helt fjern – tanke.

Hvad kan vi bruge denne kuriøse oplysning til?

Jeg tror, at Florian Illies med sin bog vil vise, at det er meget få mennesker beskåret at kunne stå i sin samtid, hæve sig over den konkrete tilværelse, tidens sandheder og sige, hvor verden er på vej hen.

Hvem kunne vide, at man i 1913 var på tærsklen til at forlade Wiens borgerlige tilfredshed, som udtrykt i grundsætningen ”Leben und leben lassen”?

Hvem kunne vide i 1913, at verdenskrigen var en realitet året efter?

Hvem kunne vide i 1913, at de to tilforladelige herrer i den skønne slotspark ved Schönbrunn blev selve personificeringen af det ragnarok, der fulgte?

Eller at krigen i realiteten ville vare i 75 år til 1989?

Set i bagklogskabens – historiens - lys var tilværelsen anno 1913 ulidelig let.

Det har forfatteren Florian Illies flere eksempler på:

Rektor for Stanford University, David Star Jordan, sagde ved en forelæsning i 1913:

”Den store krig i Europa, der hele tiden truer med at bryde ud, vil aldrig komme. Bankerne vil ikke finansiere en sådan krig, industrien vil ikke holde den i gang, statsmændene kan det ikke. Der vil ikke komme nogen stor krig.”

Rektor Star så altså ”den evige fred” i sol, måne og stjerner.

Men han var ikke den eneste.

Den tyske forfatter Wilhelm Bölsche havde en fast plads på kejsertidens borgerlige bogreoler.

Hans varemærke var at strø puddersukker på de naturvidenskabelige erkendelser for at gøre dem mere spiselige for et borgerligt publikum.

I 1913 tog publikum begejstret imod Bölsches påstand om, at alle højerestående levævæsener i grunden er godmodige.

Og at hverken dyr eller stater vil tilintetgøre hinanden i darwinistisk forstand.

Man kan så spørge:

Står vi også nu – apatiske og indolente - på tærsklen til en katastrofe af samme omfang som en verdenskrig?

Har vi et historisk skæbnefællesskab med 1913?

Florian Illies svarer ikke entydigt – men han antyder det ved at trække tråde op til i dag.

I 1913 blev den første Prada boutique åbnet i modens højborg Milano.

Den første prototype på et Aldi-supermarked åbnede i Essen under fabriksrøgen i Ruhr.

Stoffet extacy blev patenteret og Albert Einstein præsenterede sin relativitetsteori. (Bohr præsenterede også sin atom-model, men den blev Illies først opmærksom på efter at bogen var sendt i trykken).

Med andre ord – både Aldi og Einsteins fysik – var blivende fænomener, som stadig er hos os i dag.

I Süddeutsche Zeitung kalder anmelderen bogen for ”én stor teaser”.

Og jeg forstår godt, hvor anmelderen vil hen.

For bogen er fyldt med pudsige anekdoter om alverdens berømte kunstnere, som netop i 1913 tilfældigvis opholdt sig de samme steder og følte sig næret af de samme produktive - og destruktive - tankestrømme.

Kirchner, der maler kokotter på Potsdamer Platz.

Picasso der bliver venner med Matisse.

Thomas Mann, der udgiver ”Døden i venedig” og bygger sin borgerlige villa i München.

C.G. Jung, der er i faderopgør med sin læremester, Sigmund Freud.

Og Einstein og Kafka, der sender kærestebreve til deres respektive friller i Berlin – teoretisk set i samme postsæk fra Prag.

Det er namedropping på højt niveau.

Men det er også dybt foruroligende læsning,

fordi personerne tilsyneladende er upåvirkede af den forestående katastrofe – ja nogle længes ligefrem efter katastrofer og pludselig død.

Selv Bertold Brecht skrev i 1913 et teenage-digt med nationalistiske undertoner.

Og Walter Benjamin efterlyste et oprør – et fadermord – mod fædrene fra Gründer-generationen.

Han skrev: ”Denne ungdom har endnu ikke fundet den fødte fjende, som den må hade”.

Samtidig har bogen læst med rektor-briller også en besynderlig udeladelse.

Universitetet bliver forbigået i tavshed.

Jeg kan nok ikke tillade mig at blive småfornærmet over det.

Ligesom jeg fra denne talerstol tidligere har beklaget mig over, at DR ikke laver en dramaserie om universitetet i prime time søndag aften kl. 8.

Måske kunne DR overveje at filmatisere Sidsel Jo Gazans krimier, der foregår på KU.

Nuvel, udeladelsen af universitetet i 1913 kan have sine naturlige forklaringer:

Dengang i 1913 var det kun en lille fraktion af en årgang, der fik en universitetsuddannelse og derfor havde det ikke den samme betydning for samfundet, som det har i dag.

Desuden kan man hævde, at det slet ikke er kunsthistorikeren Florian Illies hensigt at beskrive videnskabens eller universitetets rolle i samfundet – men snarere kunsten som spejl af en epoke.

Endelig kunne man sige, at det måske ikke gør den store forskel – al den stund, at kunsten og videnskaben er i familie med hinanden – på samme måde som Apollon og Pallas Athene, der står som bror og søster derude i forhallen.

Og søskendeparret lever bedst i frihed og selvstændighed

– uden at de af den grund skal løsrives fra samfundet og blive selvtilstrækkelige.

For et par år siden satte Bjørn Nørgaard argumentet på spidsen i et interview, hvor han hævdede, at han ikke kunne have skabt gobelinerne på Amalienborg uden at have udført hesteofringen i 1970.

Den sammenkobling er i mellemtiden blevet endnu mere kontroversiel

– særligt når man tænker på stranden i Tisvilde i sommer.

Men princippet er vel til at forstå: Kunsten og videnskaben skal have frie rammer

– og skal ikke censureres af ortodoksiens gode smag, som ofte er fantasiløs.

Jeg vil gå så langt som at hævde, at det frie universitet har en meget vigtig funktion

– i yderste konsekvens, hvis vi skal undgå et nyt 1914, 1933 eller 1939, det være sig mentalt eller konkret.

For det første betyder det, at vi på universitetet skal værne om vores kerne – forskningsfriheden.

Særligt i en tid, hvor universitetet – heldigvis - har åbnet sig mod omverdenen, samarbejder mere med virksomheder og oplever en markant tilstrømning af private donationer.

Men derfor tror jeg også, at vi skal være omhyggelige med at præcisere forskningsfriheden.

For eksempel, at det selvfølgelig skal være muligt for enhver at udøve kritik af forskning på universitetet.

Her gælder ytringsfriheden og Grundloven selvfølgelig som Lex Superior:

”Censur kan ingensinde påny indføres”.

Det står enhver frit for at kritisere den videnskab vi frembringer.

Men videnskabelige resultater skal aldrig kunne rokkes af anden kritik end den der bygger på videnskabelig metode.

Videnskabelige resultater må aldrig ties ihjel eller pyntes op fordi de er ubekvemme for nogen i universitetets omverden, heller ikke opdragsgivere, hvad enten de er private eller statslige.

For det andet har vi udover forskningsfriheden også de studerende, som vi skal værne om.

Netop når de studerende er selvstændigt tænkende individer, myndiggjort af deres egen fornuft, er de mindre tilbøjelige til at marchere i takt og blive opslugt af massen, som i de skæbnesvangre år, jeg nævnte før.

De studerende er vores vigtigste kilde til videnoverførsel til samfundet.

Og KU optager i runde tal 10 procent af en ungdomsårgang – og vel ikke den mindst velartikulerede og veltænkende del.

Men hvordan er de studerende i dag?

Hvordan tænker de – hvad drømmer de om?

Og skal universitetet ændre sig for deres skyld?

Lad mig først forsøge med et generations-portræt.

Faktisk har forfatteren af ”1913”, Florian Illies, skrevet om sin egen generation, da han var 28 år gammel i 2001.

”Generation Golf” hed bogen, der også var en stor succes.

Titlen, som er et reklame-slogan, afslører hovedtesen.

Vi har at gøre med en mærkevarebevidst generation, der kører standsmæssigt i det rigtige bilmærke.

Generationen, der hyldede personlig fremtoning frem for politisk substans.

Florian Illies skrev:

”at vælge den rigtige farve på en ny jakke var vigtigere for os end valget mellem at stemme på kristendemokraterne [CDU] eller socialdemokraterne [SPD]”.

Et par måneder efter Generation Golf udkom, faldt tvillingetårnene og med dem også forestillingen om, at historien havde nået sit endemål. Forestillingen om at det liberale demokrati havde sejret som enerådende samfundssystem efter Den Kolde Krig.

I dag er Florian Illies i begyndelsen af 40erne.

Jeg tvivler på, at nutidens unge er rundet af den samme ubekymrede tidsånd.

Mon ikke den økonomiske situation har udstyret dem med krisebevidsthed – bevidstheden om, at det rigtige job og det rigtige bilmærke ikke ligefrem står og venter på dem?

Mon ikke boligboblen har vaccineret dem mod at spekulere for meget i materielle værdier?

Mon ikke de foretrækker de substantielle værdier, som universitetet står for?

I hvert fald strømmer de unge ind på universitetet i rekordantal.

I sensommerens debat om de studerende, der starter på universitetet, blev den nye generation døbt ”generation målrettet”.
Generationen, der har fart på, og for hvem det er ”kosher” at droppe sabbatåret.
Kort sagt: Mere søndagsskole, mindre fredagsbar.

Regeringens SU- og fremdriftsreform gør dem ikke mindre målrettede.
Og KU følger selvsagt landets love og regler.
Det vil vi forsøge at gøre på en sådan måde,
at de allerede indskrevne studerende ikke kommer helt urimeligt i klemme.

Samtidig er det også en generation, der i den grad er koblet op på nettet, som man kan læse i Don Tapscotts ”Grown up digital”.
De er opflaskede med digital modermælk – og får næsten den første tand via blue tooth.
Og selv to-årige opfatter ikke Ipaden som et fremmedlegeme.

Personligt tror jeg ikke at digitale relationer kan erstatte menneskelige relationer, men de er en uomgængelig del af ungdommens sprog og kultur.

Et andet generationsportræt læste jeg i Politiken.
Opinionsredaktøren Per Michael Jespersen mente, at et ungdomsoprør er i gang – et stille og tavst ungdomsoprør.

Han skriver:

”Det har ingen politiske slagord.

Ingen bannere.

Og der er ingen karismatiske og ophidsede frontfigurer,

som går i gaderne og på barrikaderne for at erklære det gamle samfund krig. Det stille og på overfladen helt igennem udramatiske ungdomsoprør finder sted ved, at en hel generation af unge med iPaden og iPhoneen i hånden vender det gamle samfunds fælles kulturbærende institutioner ryggen. Ja, ret beset underminerer institutionerne ved aldrig at gå ind i dem”.

Hvorefter redaktøren opremsede de ungdomsløse institutioner:

Politiske partier.

Fagforeninger.

Aviser.

Folkekirken.

Idrætsforeninger.

Højskolen.

Jeg tror nu ikke, at hele vores civilisation går til grunde, fordi de unge spiller ”Angry Bird” eller ”World of Warcraft”.

Men jeg tror, at de gamle institutioner, herunder også dette universitet, har en forpligtelse til at skabe et miljø, der taler mere til de studerende.

Jeg bemærkede i øvrigt, at universitetet ikke figurerede på redaktørens liste over afdankede samfunds-institutioner.

Og mon ikke netop vores studerende faktisk læser flere aviser og er mere politisk aktive end de fleste.

Vi er opsatte på at styrke og forny uddannelserne og studiemiljøet.

Ikke kun fordi de studerende skal have bedre mulighed for at indfri de nye hastighedskrav, som SU-reformen indebærer.

Men simpelthen også for at give de studerende en bedre tid her på universitetet.
Kort sagt: De studerende skal mere i centrum.

Vi skal have

- Flere undervisningstimer, hvor det kniber.
- Mere struktur ind i uddannelserne uden at ændre universitetet til 4G.
- Og et løft af pædagogik og didaktik på hele universitetet

I år lancerer vi en ny plan for studiemiljøet, som i øvrigt skal opdateres hvert år, så det bliver en levende plan.

Hvordan vil vi styrke studiemiljøet?

De fysiske rammer, undervisningslokaler og laboratorier, er oplagt og bliver jo blandt andet kraftigt opdateret i de store nybyggerier, som vokser frem over hele KU.

Men der er også andre områder, vi tager fat på.

Dels er der IT-understøttelsen af de studerende, som bestemt også kan opdateres.

Fra et personligt, elektronisk studieskema til en app, som med tiden kan udbygges med nye funktioner.

Og dels er der det mentale studiemiljø.

I en undersøgelse fra Magisterforeningen svarer hver syvende studerende, at de "altid" eller "ofte" føler sig ensomme på studiet.

Næsten halvdelen svarer, at de "somme tider" er ensomme.

Hver fjerde føler sig "ofte" stresset og over halvdelen svarer "af og til".

Det er selvfølgelig noget vi må tage alvorligt, og som vi må handle på

– ved at skabe bedre rammer for undervisningen og mødesteder i det sociale liv på KU.

Igen må vi konstatere, at 2013 har lighedspunkter med 1913.

Florian Illies skriver i sin bog om en epidemi,
som ramte både Franz Kafka, Robert Musil og knøsen Bertold Brecht
– selv ikke Freud gik helt fri.

Musils læge sammenfattede symptomerne således:

Hyppig hjertebanken med hektisk puls,
stærk hjertebanken, når han skal falde i søvn,
forstyrrelser af fordøjelsen,
fysisk og psykisk udmattelse.

Dengang lød diagnosen ”Neurasteni”.

I dag kalder vi det noget andet.

Kafka døbte hele årtiet - 1910erne - ”Den nervøse æra”.

Også vores 10’ere indeholder en vis ængstelse.

Nogle gange har man indtrykket af, at hele USA og den vestlige verden er på nippet
til at gå bankerot – og kun lever på lånt tid på Kinas nåde og opkøb af obligationer.

Hele tiden lurder angsten for, at USA og Europa

kommer til at dele skæbne med byen Detroit

- sindbilledet på de vestlige industrinationers storhed og fald.

Detroit, bilindustriens vugge, der gik fallit.

Vores studerende kan også være ængstelige, på flere eksistentielle planer:

Først tvivlen: Er jeg god nok?

En tanke, som de har til fælles med mange af de store kunstnere fra 1913.

Men dernæst også en ængstelse over, om de kan finde et job efter studiet, hvis krisen varer ved.

Rektor på Stanford brugte for 100 år siden bankerne og økonomien som argument for, at alt ville gå godt i årene efter 1913.

Og økonomien er jo vigtig til enhver tid.

I dag har jeg imidlertid ønsket at fremhæve den indre forankring af den enkelte og af institutionerne, som forudsætning for frihed, civil courage og dermed for et civiliseret samfund.

Vaccinen mod katastrofer er viden, indsigt og personlig integritet.

Grundlæggende mener jeg således ikke,

at vi som samfund i denne ellers så nervøse æra bør være ængstelige for,

hvad fremtiden vil bringe

- så længe universitetets åndsfrihed består,
- så længe de nye generationer af studerende får rum til at tænke som man gør på universitetet – selvstændigt og kritisk.
- så længe søskendeparret Apollon og Pallas Athene vokser og lever i frihed.

Tak.